

ВЛАДИМИР СТОЈАНЧЕВИЋ

РАД МИЛЕНКА ВУКИЋЕВИЋА У АРХИВИМА РУСИЈЕ 1903—1905. НА ПРОУЧАВАЊУ ПРВОГ УСТАНКА

Због рада на историји I српског устанка Миленко Вукићевић¹ је више година провео на раду у руским архивима у Петрограду, и то у Главном архиву Министарства иностраних дела, и у Војном ученом архиву Главнога штаба. Део тога посла може се пратити из преписке коју је он имао са меродавним установама Краљевине Србије било око одобрења одсуства било око плаћања трошкова путовања и истраживања. Тако, види се да је за период од новембра 1903. до маја 1905. године провео, са прекидима, око годину дана радећи у Петрограду: најпре од новембра 1903. до 8. маја 1904, затим од 28. октобра 1904. до 20. децембра 1904, и најзад од почетка фебруара 1905. до 15. маја исте године. Резултат тога била је веома обимна грађа — писма, рапорти, разни извештаји, записи, планови, цртежи, снимци печата и друга службена грађа руских и српских државника, дипломата, војних команданата, чиновника, затим Караборба, српских војвода, чланова Совјета и других истакнутијих личности.

Из приложених архивских докумената види се да је, за ово време, Миленко Вукићевић исписао или онимио близу две хиљаде докумената, односно преко хиљаду табака рукописа и снимака. У извештајима од 16. августа 1904. (из Београда), 2. марта 1905. (из Петрограда) и 29. јула 1905. (из Београда) сазнаје се о каквим је документима реч. Тако, само из извештаја од 2. марта, види се да је преписао две стотине оригиналних писама и молби Караборбевих, Правитељствујућег совјета, појединих војвода и других уставничких старешина. Документи до којих је Вукићевић дошао у Петрограду односе се на цео период I српског устанка, премда их највише има из времена боравка руске војске у Србији (и Малој Влашкој), односно из последњих година Устанка.

На основу руске архивске грађе Вукићевић је великим делом заснивао своје главно дело о Српском устанку,² објављеном у две

¹ О овом заслужном српском историчару писано је у више наврата, махом пригодно и непотпуно. Последње дело о њему је: Јеремија Митровић, *Миленко Вукићевић*, Биографија и Библиографија. — Историјски гласник, 1, Београд, 1973, 201—234.

² Видети посебно: Караборбе, књига друга. Историја устанка у 1804—1807. Београд, 1912.

обимне књиге. Друга књига је обухватила период до примирја у Слобозији, док је трећа — завршна — пропала у догађајима I светског рата. Како је дошло до тога да ради на скупљању руске архивске грађе, Вукићевић је изнео у свом делу о Караборбу, указујући при томе на помоћ коју му је усрдно пружио Стојан Новаковић који је, од августа 1903. године, био именован за изванредног посланика и опуномоћеног министра Србије на царско-руском двору у Петрограду.

Преписка Вукићевићева, у којој су најважнија три његова извештаја Николи Пашићу као председнику владе и министру иностраних послова, односно Јовану Жујовићу као министру иностраних послова — налазила се у Министарству спољних послова Србије (у наше време у Архиву ДСИП у Београду), у Политичком одељењу. Овде су, поред ова три Вукићевићева извештаја, донета и нека пропратна акта која боље објашњавају саме извештаје. Изостављена је односна преписка са српским посланством у Петрограду и министром иностраних послова у Београду која се односи на административно-технички део преписке, као и две Вукићевићеве признанице које се већ помињу уз његове приложене извештаје. Мислимо да ће њихово објављивање послужити, можда, и као путоказ да се у архивима СССР дође до свих докумената српске провенијенције које Вукићевић спомиње, а које би ваљало, свакако, изнаћи и објавити.³

Вукићевићеви исписи за историју I српског устанка — а он их је скупљао и у годинама између 1906. и 1917. — пропали су за време рата 1915—1918. године. Пописи докумената (и група докумената) које је наводио у својим извештајима сигурно говоре о обиму, карактеру и важности скупљене документације, али и о I устанку — како о његовој унутрашњој и војној историји, тако и о његовим везама са Русијом и, уопште, о приликама на Балкану у то доба. Мислимо да њихово објављивање може корисно да послужи историографији о I устанку, а још више за познавање личности и историјског дела самог Миленка Вукићевића као вредног, зналачког, успелог и веома заслужног историчара I српског устанка — Српске револуције 1804. године.⁴

³ Ових година појавиле су се две волуминозне књиге архивске грађе из руских архива, за које се својевремено интересовао и Миленко Вукићевић, а пре њега још посебно и Валтазар Богишић, Михаило Гавриловић и Стојан Новаковић, за период I српског устанка, под насловом: *Первое сербское восстание. 1804—1813 гг. и Россия*. Књига прва 1804—1807, Москва 1980, стр. 328 (док. 1—44), и Књига втора 1808—1813, Москва 1983, стр. 331 (док. 1—366). Обе књиге су у издању Академије наука СССР и Српске академије наука и уметности.

⁴ О мишљењима Стојана Новаковића о Миленку Вукићевићу као истраживачу у руским архивима и о вредности његових докумената, видети: Стојан Новаковић, *Уставно питање и закони Караборбена времена...*, Београд, 1907, 81 у нап.; 106 у нап.; 47, 88.

I

Господину
Министру Иностранних Дела,

Навршило се стотину година од како је устанак Срба под Караборбем отпочео онај знаменит покрет за ослобођење Српскога Народа, који је после силних напора и небројених жртава успео да постави темељ данашњој Србији. И данашња Србија током ове године стара се да прослави стогодишњицу првога устанка свечаностима, које су прошле и свечаностима које наступају. Тиме се заиста одаје достојно поштовање нас потомака нашим великим предцима. Али те су свечаности тренутне. Оне су само током ове године; а оно, што би трајно остало да кроз све потоње векове приповеда српским нараштајима о великим делима наших предака при стварању наше слободне отаџбине, био би један велики зборник, који би обухватио:

1. Свеколику унутрашњу преписку наших предака за време устанка у оном обиму, у колико је она или прикупљена и штампана или се налази у јавним збиркама или у приватним рукама; и

2. Писма, извештаје, нацрте записе и документа, која се тичу Србије и срп. устанка а налазе се у страним архивама.

Зборник те драгоцене грађе за историју нашега устанка био би највиднији и најмонументалнији споменик нашим предцима, био би најбоље и најтрајније признање неумрлим радницима на стварању Србије. У таквом зборнику нашло би се грађе за целокупан живот и рад наших предака.

Овом послу ако се не приступи сад, кад је стогодишњица устанка, кад је на престолу Краљевине Србије унук Великога Караборба, Његово Величанство Краљ Петар I и кад је најживље интересовање за рад наших предака, бојати је се да то не остане још за читаве деценије недовршено.

Како сам ја крајем прошле и почетком ове године радио у Архиви Министарства Иностранних Дела у Петрограду и преписао један део историјске грађе, као што се види из прилога под ./., то сам рад довршити тај посао и преписати и остала писма у поманутом Архиву, као и она, која се налазе у Московском Главном Архиву Министарства Иностранних Дела и у Војно-Ученом Архиву Главног Генералштаба у Петрограду.

С тога сам слободан, Господине Министре, најпонижније замолити Вас да ми из буџета подручнога Вам Министарства одредите месечну помоћ за живот у Петрограду или Москви, за тим помоћ на преписиваче и на пут. Цела та месечна за моје живљење у Петрограду и на преписиваче износила би у руском новцу од 160 до 180 рубаља или од 450—500 динара.

С овим већим средствима имао бих више преписивача и пре бих посао свршио.

16 августа 1904 год.
у Београду

Господину Министру
понизан
Миленко Вукићевић,
професор.

Господину

Николи Пашићу,

Министру Иностранних Дела.

Београд

За време мога бављења у Петрограду, а пошто сам добио решење да уђем у Архив Министарства Иностранних Дела преписао сам од 26 јануара до 8 маја 1904 године писма и извештаје:

1. Преписка поводом доласка српске депутације у Петроград 1804 год.
2. Преписка поводом доласка Српских депутата из Цариграда 1805 год.
3. Молбе бачкога владике Ј. Јовановића од године 1804 и 1805.
4. Молба устаника руском посланику у Цариград и писма руском посланику у Беч 1804.
5. Преписка Караборђа и владике Петра Петровића I 1805, 1806 и 1807 год.
6. Преписка рускога посланика у Цариграду с Минист. Иностранних Дела у Петрограду а по срп. стварима 1806.
7. Преписка рускога агента Родофиникина с руским послаником у Бечу 1807 и 1808.
8. Преписка Родофиникинова с Михељсоном главнокомандујућим на Дунаву 1807.
9. Извештаји Паулучијеви 1807.
10. Писма Караборђева, Родофиникинова, Будбергова и других лица свега 38.
11. Преписка главног заповедника на Дунаву кнеза Прозоровскога с кнезом Куракином у Бечу а по ствари српских устаника год. 1807 и 1808.
12. Преписка кнеза Прозоровскога с Министарством Иностр. Дела, с Караборђем и другим лицима из године 1808.
13. Исто то из године 1809.
14. Два извештаја из 1808 год.
15. Извештаји Багратијона за јануар 1810 год.
16. Молбе Караборђеве од 1809—1814 год.
17. Мисија пуковника А. Пољева 1812 „
18. „ генерала Орурк 1812 „
19. „ грофа М. Ивелића 1812 „
20. Преписка рускога агента у Београду Тодора Недобе од 1812—1814.
21. Извештај Караборђев руском цару Александру из године 1816.
22. Писма и извештаји поводом смрти Караборђеве 1817 год.

Преписаних писама, рапорта и других докумената из поменутога Архива подписани има око 600.

16 августа 1904 год.
у Београду

Миленко Вукићевић*
професор.

* ПО, 1905, фасц. I, дос. VIII, Пбр. 1530. Листови I/679—681.

II

St. Pétersbourg, le 7. Марта 1905

Légation Royal de Serbie
en Russie
Пов. № 50.

Господине Министре Председниче,

Посланству је част у прилогу ./, послати извештај г. професора Миленка М. Вукићевића који овде у архивама ради о његовом пословању у фебруару, а исто тако под ://: и његову молбу о продужетку помоћи која му је за то одређена.

Посланик Србије,
Ст. Новаковић (с. р.)

Господину Министру Председнику,
Министру Иностранних Дела
Господину Николи П. Пашићу

(на полеђини:)

Вукићевића Миленка помоћ
11. III 1905 год.
В/117

411
2215/904

Господину Председнику Министарског Савета
и
Министру Иностранних Дела,

Примивши помоћ, коју сте ми на моју молбу од 15 августа 1904 године изволели одобрити 19 јануара текуће године, то сам се почетком фебруара кренуо на пут. После месец дана мога рада сматрам за дужност поднети Вама следећи извештај о свом раду на препису грађе за нашу нову историју у С. Петербурском Главном Архиву Министарства Иностр. Дела и у Војно Ученом Архиву Главног Штаба.

I

Поред списка о преписаној грађи, коју сам приложио уз своју молбу 15 августа 1904 године, преписано је за време мојега бављења овде од 28 октобра до 20 децембра прошле године из С. П. Б. Главног Архива Министарства Иностранних Дела:

1. Записке бугарских и задунавских извештаја које се тичу Срба и Србије од 30 новембра 1801 до 27 августа 1806 године.
2. Извештаји рускога консула у Видину Фацарди-ја Мин. Иностранних Дела у Петроград од 1804 године.
3. Извештаји рускога генералног консула у Јашу и Бугарешту Иполита Балкунова Мин. Иностранних Дела у Петроград од 1804—1806 године.
4. Извештаји рускога консула у Јашу А. Жерве-а Министру Иностр. Дела у Петроград 1804 год.
5. Извештаји рускога посланика у Цариграду А. Италинскога Мин. Иностр. Дела у Петроград за године 1804, 1805, 1806 и 1813.
6. Извештаји рускога посланика у Бечу Министру Иностр. Дела у Петроград за 1808, 1810 и 1811 год.
7. Извештаји главно-командујућих руске војске на Дунаву цару Александру I и Мин. Иностр. Дела у Петроград за 1810, 1812 и 1813 годину.
8. Преписку руских изасланика у Црну Гору Ст. Санковскога са црногор. владиком Петром I и са Мин. Иностр. Дела у Петрограду од 1805—1809 год.
9. Записке о Миленку Сто(ј)ковићу и митроп. Леонтију од 1813.

Цео овај преписани материјал састоји се из преко 300 разних извештаја, писама и записа, а преписан је руком или машином у 240 табака. За препис исплаћено је 168 рубља или 453 динара.

II

Током прошлога месеца преписано је:

а) Из СПБ. Главног Архива Мин. Иностран. Дела:

1. Преписка о преласку Караборђевом и српских емиграната у Русију и о њиховом животу у Бесарабији.
2. Преписка руских консула у Далмацији и грофа М. Ивелића о хватању и затварању Караборђевих и устаничких изасланика у Херцеговину да дижу народ на оружје крајем 1804 год.
3. Мисија грофа Ивелића у Црној Гори од 1803—1805 год, као и преписка око те мисије.
4. Преписка М. Ивелића и консула Мазуревскога са херцеговачким племенима и главарима 1804—1807 г.

б) Из Војно Ученог Архива Главног Штаба:

1. Извештаје рускога агента у Београду К. К. Родофиникина из 1806, 1807 и 1808 године, писане главнокомандујућим на Дунаву о Србији, о појединим личностима, о бојевима и о догађајима онога времена у Србији.

2. Писма и упуства главнокомандујућих К. К. Родофиникину 1807 године и

3. Извештаје главнокомандујућих на Дунаву Цару, Министру Иностр. Дела или Војном.

Тако током прошлога месеца преписано је на 270 разних извештаја и писама у 180 табака писаних руком и машином. За препис плаћено 108 рубаља или 291 дин.

III

Остаје да се препише у Војно Ученом Архиву Главнога Штаба:

1. Око 800 извештаја, писама, молби и т.д. на које сам до сад наишао. Од тих писама долази 200 на оригинална српска писма или молби било Карађорђевић и Управнога Савета, било писма појединих личности, као Миленка Стојковића, Петра Добрињаца, Ј. Ненадовића, М. Обреновића, М. Миловановића, Ј. Бурића, архиманд. Ст. Филиповића, Ј. Гагића, П. Молера, П. Цоде и других.

2. Пројекти и писма маркиза Павлучија.

3. Записке Срба очевидаца о ратовању руске војске у Србији од 1806—1812.

4. Да се сниме оригинални печати главних лица из устанка, а који се налазе на поменутих писмима.

5. Да се прецртају ови планови:

- а) план околине Видина,
- б) „ српских утврђења код Лознице,
- в) „ Острва и Гогоша,
- г) „ Брегова,
- д) „ Пореча,
- б) „ утврђење на Дуду,
- е) „ битке на Малајници и
- ж) „ Кладова.

6. Да се прецрта план Београда и Грамбергова карта Србије, ако се и једно и друго нађе, јер их нисам нашао уз његов извештај од 1808 године, уз која их је он приложио.

2 марта 1905 године
у Петрограду

Господину Министру
понизан
Миленко Вукићевић,*
професор Друге Београд. Гимназије

Господину
Николи Пашићу
Председнику Минис. Савета и Министру Иностр. Дела.

* Нав. м. листови I/685—686.

Господину Председнику Министарског Савета
и
Министру Иностранних Дела,

Из извештаја, који у прилогу под ./ подносим Вама, Господине Министре, види се, шта сам урадио на послу, за који се бавим овде у Петрограду. Исто тако види се, шта још имам да урадим.

Помоћ, коју сте ми изволели одобрити у месецу јануару текуће године, није довољна да овај посао потпуно довршим. С тога најучтививије молим Вас, Господине Министре, да ми изволите одредити помоћи још у 1500 динара. Том помоћу потпуно би завршио посао, за који се бавим овде од толико времена и на који је уложено толико новца и мога труда.

Најпонижније молим за одговор до 1 априла тек. године преко овдашњег Краљ. Срп. Посланства

6 марта 1905 године
у Петрограду

Господину Министру
понизан
Миленко Вукићевић,
професор Друге Београд. Гимназије

Господину

Николи Пашићу,
Председнику Министарског Савета и
Министру Иностранних Дела.

Српско Краљевско
Министарство Просвете
и црквених послова
(Грб)
Просветно Одељење
П Бр. 5463
15. Марта 1905. год.
Београд

Господине Министре,

Част ми је известити Вас да сам Г. Миленку Вукићевићу, професору Друге београдске гимназије, који се бави у Русији ради прикупљања градива за новију српску историју, продужио сам одсуствовање од наставничке дужности од 1. априла до краја месеца јуна ове године.

Како прибирање поменутог историског градива уз огромну важност изискује издатке, које не може да поднесе Г. Вукићевић сам, треба му дати помоћи и за ова три месеца, колико је имао и за ранија три месеца, о чему је он већ поднео и Вама молбу од 6. марта ове год.

Примите, Господине Министре, уверење о моме одличном поштовању.

Министар
Просвете и Црквених послова,
Анд. Николић (с. р.)

Господину Министру иностраних дела.

(на полеђини): Министарство иностраних дела
Административно Одељење
Примљено 18. III. 1905. год.
М. Вукићевића помоћ
бр. 3248

Légation Royal de Serbie
en Russie
Пов. № 101

St. Pétersbourg, le 2. Априла 1905

Господине Министре Председниче,

Професор г. М. М. Вукићевић, који овде збира грађу за новију историју српску обратио се за нову помоћ, и молба је његова спроведена актом Посланства од 8. пр. месеца Пов. бр. 50.

Пошто Посланство још нема одговора, а г. Вукићевић је имао да исплати преписаче који му помажу, Посланство му је издало у зајам 100 рубаља. С тога ми је част молити Вас да изволите поменутом предмету што пре донети своју одлуку.

Изволите примити, Господине Министре Председниче, уверење о моме високом поштовању.

Ст. Новаковић (с. р.)

Господину
Господину Ник. П. Пашићу
Председнику Министарског Савета
Министру Иностранних Дела
итд. итд. итд.
Београд

(: на полеђини:)

Вукићевића — помоћ
8. априла 905
МИН/117
617
475

Решавам:

Да се г. Миленку Вукићевићу, професору, који се у Петрограду бави, ради научних истраживања докумената изда (500) пет стотина динара у злату, из кредита на достојније заступање државних интереса.

Новац послати г. Вукићевићу, преко Краљевског Посланства у Петрограду.

8. априла 1905 год.

Београд

О. Л. 68 бр. 2

Председник
Министарског Савета
Ник. П. Пашић (с. р.)
Министар Иностр. Дела,

благајни
8. IV. 905.

St. Pétersbourg, le 16 Маја 1905

Légation Royal de Serbie
St. Pétersbourg
Пов. № 167

Краљ. Министарству Иностраних Дела
Београд

Кр. Посланству част је известити Кр. Министарство да је професор г. М. М. Вукићевић јуче отпутовао за Београд, пошто је у главном свршио посао по коме се бавио у Петрограду. На молбу г. Вукићевића, Кр. Посланство издало му је у два маха свега 586.50 динара, на рачун путног трошка и помоћи за коју се раније обратио молбом која је спроведена Кр. Министарству актом од 8 Марта о. г. Пов. бр. 50.

Шаљући под // две признанице г. Вукићевића на свега 586.50 динара, Кр. Посланству част је замолити Кр. Министарство да изволи послати ту суму Кр. Посланству на попуњу Касе.

Отправник послова
Др. С. Ј. Грујић

III

Поништена таксена марка
од 50 пара
печатом Министарства
иностраних дела.

Господину Министру
Иностраних Дела,

Прошле године 15 августа поднео сам ондашњем г. Министру Иностраних Дела молбу, у којој сам навео: да сам од новембра 1903 до маја 1904 г. радио у петроградским архивама на препису важних докумената за нашу новију историју (време од 1800—1813 год), и да сам тај посао морао прекинути не имајући средстава; за тим сам г. Министра молио, да ми изволи одобрити из буџета подручнога му министарства месечну помоћ за живот у Петрограду и за преписивање докумената.

На моју молбу ондашњи г. Министар усмено ми је рекао: да ми до 1 јануара 1905 године не може дати никакву помоћ, а од 1 јануара тек. год. да могу сигурно рачунати на њу. Ослањајући се на то обећање, отишао сам о свом трошку октобра прошле године у Петроград и наставио рад. Из Петрограда сам се понова обратио г. Министру с молбом 2 декем., и не добивши на ту молбу одговора, ја сам последњих дана истога месеца дошао у Београд. Пошто сам јануара тек. год. био код Г. Министра, то ми је по првој мојој молби одобрена помоћ у 1500 дин. Отишавши у Петроград, наставио сам рад даље. Издвојивши сав материјал, који је требало преписати,

сати и у Архиву Министар. Иностр. Дела, и Војно-Ученом Архиву Главнога Штаба, ја сам видео, да тај посао не могу свршити с датом ми помоћу. За то се обратим 6 марта тек. год. једном молбом г. Министру Просвете, да ми продужи одсуство, а другом г. Министру Инострани. Дела, да ми одобри новчану помоћ и за друга три месеца у 1500 динара, подносећи у исто време у прилогу и списак материјала, који сам преписао, као и списак онога, шта треба преписати. По првој молби добио сам одсуство до краја јуна тек. године, а по другој добијем помоћ само у 500 динара. С помоћу од 500 динара нисам могао преписати обележени материјал, који, сад преписан, износи преко 400 табака. Да бих довршио тај посао како треба, ја сам узајмио од Краљ. Срп. Посланства у Петрограду 586.50 дин. у злату, и посао довршио.

Поред преписаних писама у 400 табака фотографисао сам:

1. Потписе свију војвода и старешина, који се налазе на скупштин. решењу од 10 јануара 1811 год.
2. једну страну првог указа Караборбевог од 11 јануара 1811 год.
3. Први одговор султанов Србима устаницима преко цариград. патријарха од 1805.
4. План утврђења на Дуду 1807.
5. „ борбе на Малајници 1807.
6. „ Гургусовца 1807.
7. „ борбе на Кладову 1807.
8. „ утврђења Кладова „
9. „ острва Пореча и утврђења на њему 1805.
10. „ Штубика и борбе на њему.
11. „ борбе на Дуду.

Свршивши цео горе поменути посао као што треба, најпонижније молим г. Министра да ми изволи признати и ову суму од 586.50 дин. у злату, коју сам утрошио на препис докумената и на фотографисање поменутих печата и планова с тим, да се та сума новача пошље у Краљев. Срп. Посланству у Петроград, одакле сам је и узајмио.

29 јула 1905 год.
у Београду

Господину Министру
понижан

Миленко Вукићевић*
професор

Друге Београд. Гимназије

* Нав. м. листови 699—700.

(на полебини:
П бр. 1372
в. П. бр. 925

Решавам

да се кр. Посланику у Питгду изда на попуну касе, а из кредита на достојније заступање држ. интереса, пет стотина осамдесет и шест дин. и педесет пара, у злату (586,50), колико је Посланство издало г. М. Вукићевићу, проф.

30. јула 1905. Бгд.

Заступ. мин. ин. дела
Ј. М. Жујовић

Господ.
Јовану М. Жујовићу
Министру Иностранних Дела.
